

„TÁJÉKOZTATÓ A SZERBIAI MAGYAR NEMZETI KISEBBSÉGRŐL”

Avagy: Hogyan (nem) látja az emberjogi és kisebbségügyi minisztérium a vajdasági magyarok helyzetét?

Az Államközösség emberi jogi és kisebbségügyi minisztériuma nyolc és fél oldalas (a címekkel és alcímekkel együtt 337 soros) információt készített a „szerbiai magyar nemzeti kisebbségről”, és ezt a minisztertanács – a Beta hírügynökség jelentése szerint (Magyar Szó, 2005. november 3., 1. o.) – november 2-i ülésén el is fogadta. (Feltehetően ugyanarról az információról van szó, amelyet a minisztérium a civil szervezetek képviselőivel október 21-én tartott találkozón a résztvevőknek átadott és amelyet ebben az írásban bemutatunk.)

Az ülésen az Államközösség minisztertanácsa (másfél éves késéssel – B. A. megjegyzése) bizottságot alakított a Vajdaságban történt nemzetek közötti incidensek kivizsgálására. Ez feltár a tartományban tavaly óta történt minden egyes incidenst. A minisztertanács tájékoztatási igazgatóságának közleménye szerint ez a bizottság a lehető legrövidebb időn belül elkészíti a jelentést, és intézkedéseket javasol a nemzetek közötti incidensek megakadályozására és a nemzetek közötti feszültségek lecsillapítására. A közleményben azonban arról nem esik szó, hogy a minisztertanácsnak esetleg valamilyen megjegyzése lett volna az információra.

Az információ öt fejezetből áll, melyeknek címe a következő: 1. Kisebbségi jogok a Szerb Köztársaságban; 2. Alapvető demográfiai adatok a magyar nemzeti kisebbségről a Szerb Köztársaságban; 3. A magyar nemzeti kisebbség jogainak megvalósítása a gyakorlatban; 4. A magyar nemzeti kisebbség ellen irányuló incidensek; és 5. Menekültek Vajdaság AT területén.

Mit is tartalmaz ez az információ? Hogyan látja a kisebbségügyi minisztérium a vajdasági magyarok helyzetét?

I. KISEBBSÉGI JOGOK SZERBIÁBAN

Az első fejezet két részből áll, amelyek közül az első azokat a belső jogszabályokat sorolja fel, amelyek a kisebbségi jogokat tartalmazzák (31 sor), a második pedig ezeknek a jogoknak a nemzetközi keretével foglalkozik (34 sor).

1.1. Belső jogszabályok

Az első rész első mondata szerint „Szerbia és Montenegró jogrendjei biztosítják a kisebbségi jogok legszélesebb palettáját”. A továbbiakban nyolc jogi dokumentum kerül felsorolásra, amelyek közül – az információ szerzői szerint – „Szerbia és Montenegró Államközösségnek alapokmánya nemcsak az egyéni, hanem a kollektív kisebbségi jogokat is biztosítja”. Szerbia Alkotmánya (az 1990. évi miloševići alkotmány – B. A. megjegyzése) „biztosítja a nemzeti hovatartozás és kultúra kinyilvánítását, az anyanyelven való oktatásra való jogot, valamint az anyanyelv és írásmód szabad használatát”.

Az információ hangsúlyozza, hogy külön törvények rendezik a kisebbségi jogoknak a társadalmi élet egyes területein való megvalósulását. A nemzeti kisebbségek jogairól és szabadságairól szóló törvény biztosítja „a kulturális autonómiát”, amelyet a nemzeti tanácsok testesítenek meg, amelyek „az állami szervek tanácsadó testületei és a nemzeti kisebbségeket képviselik a kultúra, az oktatás, a tájékoztatás, valamint a nyelv és az írás hivatalos használata területén”.

A szerbiai oktatási törvények előírnyozzák annak lehetőségét, hogy „a tanítás teljes egészében kisebbségi nyelven történjen az oktatás minden szintjén”. A tankönyvekről és egyéb taneszközökről szóló szerbiai törvény előírnyozta, hogy „az oktatási folyamatban használt tankönyveket a nemzeti kisebbségi nyelveken is kiadják”.

A hivatalos nyelvhasználatról szóló szerbiai törvény előírja, hogy „a nemzeti kisebbségi nyelv- és íráshasználaton nemcsak a helyi önkormányzatnak, a településeknek és a földrajzi neveknek a kisebbségi nyelven történő kiírása, hanem a bírósági és közigazgatási eljárásoknak ezeken a nyelveken való teljes lefolytatása értendő”. A nemzeti kisebbségek jogairól és szabadságairól szóló törvény „előírnyozza a nemzeti kisebbségi nyelv hivatalos használatának a bevezetését azokban a helyi önkormányzati egységekben, amelyekben a nemzeti kisebbséghez tartozó személyek száma meghaladja az összlakosság 15%-át”.

A szerbiai műsorszórási törvény előírnyozza, hogy a közszolgálati adóknak biztosítaniuk kell, hogy „a kisebbségekhez tartozóknak lehetőségük legyen bizonyos programokat a saját nyelvükön is figyelemmel kísérni”.

A választási törvény szerint Szerbiában „a kisebbségi pártok részére teljesen megszüntetik az 5%-os választási cenzust, a részarányos választások keretében, a Szerbiai Népképviselőház mandátumainak elosztásakor” – olvasható az információban.

1.2. Nemzetközi keret

A nemzeti kisebbségi jogok nemzetközi keretét Szerbiában mindenekelőtt az Európa Tanács nemzeti kisebbségek védelméről szóló keretegyezménye és a szomszédos országokkal kötött kétoldalú kisebbségvédelmi egyezmények képezik – olvasható az első fejezet második részének kezdetén.

Szerbia és Montenegró alkalmazza a nemzeti kisebbségek védelméről szóló keretegyezményt, „ami megerősítést nyert az Európa Tanács illetékes szervei által végzett megfigyelés folyamán. Az Európa Tanács miniszteri bizottságának a Keretegyezmény 26. cikkének első bekezdésében előírnyozott tanácsadó testülete, amely

a Keretegyezmény megvalósításának keretében kivizsgálja az államok jelentését, miután látogatást tett Szerbia és Montenegróban, a 2003. november 27-i ülésén (vagyis: csaknem két évvel ezelőtt – B. A. megjegyzése), a Keretegyezménynek Szerbia és Montenegróban való alkalmazásáról szóló véleményében „megelégedéssel állapítja meg, hogy »habár az alkotmányos szerkezetek gyökeres változásokat szenvedtek, Szerbia és Montenegró hatóságai határozott lépéseket tettek a nemzeti kisebbségek védelmére az oktatás és a nyelvi jogok terén«”.

A tanácsadó testület véleményének 177. szakaszában megállapítja, hogy az országban, „azoknak az erőfeszítéseknek a tekintetében, amelyeket a nemzeti kisebbségek nyelvének és kultúrájának megőrzése érdekében tettek, az egyes régiók között nagyok a különbségek, miközben pozitív értelemben említi Vajdaságot, kiemelve, hogy ebben a régióban »számos kezdeményezést tettek«” (hogy mikor, milyen és milyen eredménnyel, arról nem történik említés – B. A. megjegyzése).

Az Európa Tanács miniszteri bizottságának tanácsadó testülete Szerbia és Montenegró számára a Keretegyezmény alkalmazására vonatkozó ajánlásokat tartalmazó 2004. XI. 17-i határozatában „kiemeli, hogy Vajdaságban számos kezdeményezést tettek a nemzeti kisebbségek nyelvével és kultúrájával kapcsolatban”. (Hogy időközben mi történt ezeknek az ajánlásoknak a gyakorlati megvalósításával, arról az információban már nem esik szó – B. A. megjegyzése.)

Az információ szerint a magyar nemzeti kisebbség jogainak külön nemzetközi jogi keretét képezi a Magyar Köztársaság, valamint a Szerbia és Montenegró által kötött kétoldalú egyezmény a szerbiai magyar és a Magyarországon élő szerb kisebbség védelméről, „amely lehetővé teszi, hogy a Magyar Köztársaság bekapcsolódjon a magyar nemzeti kisebbség védelmébe”. Ennek az egyezmények az aláírására 2003. október 21-én került sor, a szerb-montenegrói képviselőházban való beikkelyezésére pedig 2004. június 15-én. Az egyezmény 2004 végén történt hatályba lépése után megalakult a szerb–magyar kormányközi vegyes bizottság, amely 2004 végén Budapesten, 2005. február 11-én pedig Szabadkán ült össze. (A bizottság következő – hivatalosan második – ülésének megtartását 2005. november 10-ére, úgyszintén Szabadkára jelentették be – B. A.)

II. DEMOGRÁFIAI ADATOK

A tájékoztató második fejezete, amely ismerteti a 2002. évi népszámlálásnak a magyar kisebbségre vonatkozó adatait, mindössze tíz sorból áll. Ebből megtudjuk, hogy Szerbiában 293 299 magyar él (Vajdaságban 290 207, vagyis 98,9%, ami a tartomány összlakosságának 14,3%-a), és hogy a legtömegesebb szerbiai kisebbséget alkotja. A magyarok Szerbia összlakosságában 3,9%-kal vannak jelen.

Az információ arra azonban már nem tér ki, hogy az 1991. évi népszámláláshoz viszonyítva a magyarok száma 49 284-gyel, vagyis 15%-kal csökkent. Vajdaság összlakosságában a magyarok 1948-ban 428 750-en voltak, ami 26,13%-ot tett ki. Már maga az a tény, hogy a magyarok száma a tartomány összlakosságában alig több mint ötven év alatt úgyszólván megfeleződött, önmagáért beszél a magyarok helyzetéről és az államnak az irántunk való viszonyulásáról.

Amikor összehasonlítjuk a két legutóbbi népszámlálás adatait, szembetűnik, hogy a magyarok száma a 45 vajdasági község közül 43-ban csökkent. Magyarok a tartomány mind a 45 községében élnek, éspedig 435 településen. 1991-ben 80 településen képezték a többségi lakosságot, míg 11 évvel később ez a szám 73-ra csökkent.

Az 1991. és a 2002. évi népszámlálás adatainak összehasonlító elemzése azt mutatja, hogy a tartomány lakosságának nemzeti összetétele megváltozott, éspedig olyan módon, hogy csökkent a nemzeti kisebbségi közösségek tagjainak száma és ezáltal a lakosságban való részaránya is, miközben a szerb nemzethez tartozók száma növekedett. Vajdaságban (a 2002-es adatok szerint) az előző népszámlálási adatokhoz viszonyítva 170 454-gyel volt több a szerbek száma (miközben az összlakosság száma a 11 év alatt mindössze 19 475-tel növekedett), a tartomány lakosságában való részvételük pedig az 57,21%-ról 65,05%-ra nőtt. Az információban azonban ezek az adatok nem találhatók meg.

III. A MAGYAROK JOGAI A GYAKORLATBAN

Az Államközösség emberi jogi és kisebbségügyi minisztériuma „a szerbiai magyar nemzeti kisebbségről” szóló információjának harmadik fejezete A magyar nemzeti kisebbség jogainak megvalósítása a gyakorlatban címet viseli. Ez a fejezet öt részből áll, és a magyar kisebbség jogainak a megvalósulását taglalja az oktatás, a hivatalos nyelvhasználat, a tájékoztatás és a kultúra terén, valamint a közhivatalokban.

3.1. Oktatás

Az első, oktatással foglalkozó részből (30 sor és egy táblázat) megtudjuk, hogy a 45 helyi önkormányzati egységben (magyarán: községben – B. A. megjegyzése) levő összesen 325 vajdasági általános iskola közül 274-ben tanulnak magyar nemzetiségű diákok (az elsőtől a nyolcadik osztályig) anyanyelvükön. A törvény lehetővé teszi az oktatás megszervezését 15-nél kevesebb nemzeti kisebbségi tanuló számára is, így az elemi iskolák 29 első osztályában 15-nél kevesebb tanuló, 5 iskolában pedig 10-nél kevesebb tanuló számára szervezték meg a magyar nyelvű oktatást.

A minisztériumi információ szerint más nemzetiségű tanulók is részesülnek magyar nyelvű oktatásban, így „azoknak a tanulóknak a száma, akik magyar nyelven tanulnak, nagyobb a magyar nemzetiségű diákok számánál”. A fogyatékos tanulók számára öt olyan elemi iskola is van, amelyben a tanítás szerb és magyar nyelven folyik. Az elemi szintű zenei oktatás pedig nyolc községben nyolc iskolában folyik, szerb és magyar nyelven.

A 117 vajdasági középiskola közül 34-ben (12 községben – B. A. megjegyzése) párhuzamosan folyik az oktatás magyar és szerb nyelven. Csak magyar nyelven az oktatás (mindössze – B. A. megj.) két középiskolában zajlik: a szabadkai Kosztolányi Dezső nyelvi gimnáziumban és a zentai Bolyai tehetséggondozó gimnáziumban. Mivel a magyar nyelvű oktatás nem csupán a magyar nemzeti kisebbséghez tartozókat öleli fel, a magyar nyelven tanulók száma „meghaladja a magyar nemzetiségű tanulókat” – állítják a tájékoztató szerzői.

Magyar nyelvű oktatás és magyar nemzetiségű tanulók

	Elemi iskola	Középiskola
Az összes iskola száma	235	117
Magyar tannyelvű iskolák	274	34
A magyar nemzetiségű tanulók száma	17 687	9237
A magyar nemzetiségű tanulók száma, akik magyar nyelvű oktatásban részesülnek	13 443	6556
Az összes tanuló száma, akik magyar nyelvű oktatásban részesülnek	18 286	6741
A fogyatékos tanulók iskolája	5	–
Zenciskolák	8	–

A főiskolai oktatás magyar nyelven a szabadkai Műszaki Főiskolán és az újvidéki, valamint a szabadkai Tanítóképző Főiskolán folyik. Az újvidéki és a belgrádi bölcsészkaron külön katedrán történik a magyar nyelv és irodalom oktatása, az újvidéki Művészeti Akadémián (Színészképző Osztály), a zombori Tanítóképző Egyetemen, valamint a szabadkai Közgazdasági és Építészeti Karon pedig magyar nyelvű előadások vannak, olvasható a minisztériumi tájékoztatóban.

3.1.1. Minden rendben?

Az anyanyelvi oktatás területén, az elemi iskolától az egyetemig – a minisztériumi tájékoztató szerint –, minden a legnagyobb rendben van.

Anélkül, hogy a magyar oktatási hálózat és a magyar nemzetiségű tanulók számával kapcsolatos adatok részletesebb elemzésébe (és azoknak a kilencvenes évek adataival való összehasonlításába) bocsátkoznék, csak a következőket emelném ki:

A minisztériumi adatokkal szemben a Centar za ljudska prava (Vajdasági Emberjogi Központ) adatai szerint (Pravo pripadnika nacionalnih manjina na obrazovanje u Vojvodini / A vajdasági nemzeti kisebbségek joga az oktatásra, Újvidék, 2005) a magyar nyelvű óvodába járó gyerekek száma a 2004/2005. évben 679-cel, illetve 0,87%-kal csökkent. Elemi iskolai szinten a magyar tanulók 79,82%-a járt magyar tannyelvű iskolába (a 2002/03-as tanévben 80,1%). A középiskolás tanulók 72,35%-a tanult magyar nyelven (a 2003/2004-es tanévben 71,91%, vagyis itt 0,44%-os növekedés van).

A vajdasági magyar civil szervezetek (a Vajdasági Magyar Tudományos Társaság, Magyarságkutató Tudományos Társaság, az Aracs Társadalmi Szervezet, a Pax Romana, a Délvidéki Magyar Ifjúsági Szervezet, az MNT Iskolaügyi Bizottsága, az Árgus és a Vajdasági Magyar Pedagógusok Egyesülete) 2005. március 10-én közös nyilatkozatot írtak alá, amelyben rámutattak, hogy:

– A vajdasági magyar (közszolgálati) oktatási rendszer, ha van, nem autonóm, óvodától egyetemig. Az óvodai, általános iskolai és középiskolai oktatásban, a csekély kivételt nem számítva, csupán magyar tagozatok vannak. Ezeknek a tagozatok-

nak nincs önálló tanmenetük és programjuk, nincs iskolai (tantestületi) önkormányzatuk. Az oktatók nem választhatják meg azokat a (z általánosan elismert) tankönyveket, amelyek alapján neveltjeik tanulhatnak. Csupán államilag előírt tanmenet és tanprogram, egy és ugyanazon hivatalos tankönyv alapján lehet tanulni magyarul, a hivatalosan fordított és államilag jóváhagyott tankönyvek révén. A magyarországi tankönyvbehozatal korlátozott, az itthon, délvidéki magyar szerzők által írt póttankönyvek szabadon nem ajánlhatók.

Nincs önálló délvidéki (vajdasági) magyar, közszolgálati egyetem. Az állami alapítású egyetemen (Újvidéki Egyetem) csupán szórványosan fordul elő a magyar tannyelvű és szellemiségű felsőoktatás.

Nem rendezett a magyarországi és vajdasági (szerbiai) oktatási intézményekben szerzett oklevelek és képzés elismerése, és ez akadályozza a bolognai folyamat érvényesítését.

A szórványterületeken fokozatosan megszűnt a magyar tannyelvű oktatás óvodától középiskoláig (Közép-Bánátban és Dél-Bánátban, Dél-Bácskában, Szerémségben).

A magyar tannyelvű általános és középiskolák tantárgyelőadókban szűkölködnek, miközben semmi sem történik az égető probléma megoldása vagy akár az enyhítése érdekében (Magyar Szó, 2005. március 10., 15. o.).

Ehhez hozzá lehet / kell adni: jóllehet 14,28% magyar él a Vajdaságban, az egyetemi hallgatóknak 10,7%-a, az Újvidéki Egyetemen tanulóknak pedig mindössze 6,47%-a magyar. Ezeknek is több mint a fele önköltséges hallgató és a hallgatóknak mindössze egyharmada tanul anyanyelvén. Az újvidéki egyetemistaotthonokban pedig a magyar „ritka, mint a fehér holló”.

3.1.2. Drasztikus jogsértés

A Szerb Köztársaság drasztikusan megsérti a nemzeti kisebbségek jogainak és szabadságjogainak védelméről szóló törvény 13 szakaszának 7. bekezdését, mely szerint „a szerb nyelvű oktatási intézmények és iskolák tanterveinek és programjainak a nemzeti kisebbség iránti türelem elősegítése érdekében tartalmaznia kell a nemzeti kisebbségek történelmével, kultúrájával és helyzetével kapcsolatos ismereteket, valamint azokat az egyéb ismereteket, amelyek elősegítik az egymás iránti türelmet és az együttélést. Azokon a területeken, ahol a kisebbség nyelve hivatalos használatban van, a szerb nyelvű oktatási intézmények és iskolák tantervének és programjának tartalmaznia kell a nemzeti kisebbségi nyelv tanulásának lehetőségét”.

E törvényes kötelezettséggel szemben „az iskolai tankönyvek még mindig előítéletekkel vannak tele, nem mutatják be a kisebbségi kultúrákat, az egyes tantárgyak pedig, mint például a történelem, valamint a szerb nyelv és kultúra, a szakértők egyöntetű véleménye szerint olyan tanegységeket tartalmaznak, amelyek tendenciózus és nem objektív módon ismertetik a szerbiai nemzeti kisebbségi közösségek történelmét és kultúráját” (Primena Zakona o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina / A nemzeti kisebbségek jogainak és szabadságjogainak védelméről szóló törvény alkalmazása, REZ, Glasilo Inicijative mladih za ljudska prava / A fiatalok emberjogi kezdeményezésének közlönye, 1. szám, Belgrád, 2005. május, 27. o.).

Az 1992. évi oktatási törvénnyel a vajdasági elemi és középiskolákban a szerb tannyelvű osztályok számára megszüntették a környezetnyelv kötelező tanítását. „Nyilvánvaló, hogy a különböző nemzetiségű fiatalok közötti bizalmatlanságnak és az összetűzéseknek is több oka van, de talán az egyik legfontosabb az, hogy alig vagy egyáltalán nem ismerik egymás nyelvét. A magyar ajkú, de szerb osztályba járó diákok ugyan tanulhatnak anyanyelvápolást, és megtörténik, hogy ezekre az órákra magyarul egyáltalán nem tudó diákok is jelentkeznek, de ezek az órák csak fakultatívak, a kapott osztályzatok pedig nem számítódnak bele a félévi és az év végi átlagba. A magyar (szlovák, ruszin, román stb.) nyelv és nemzeti kultúra elemei elnevezésű órák megszervezése azonban elsősorban az iskolaigazgatók jóindulatától függ, és ez a tantárgy természetesen nem helyettesítheti a megszüntetett környezetnyelv-tanítást” – írja Pressburger Csaba a Környezetnyelv és diszkrimináció című írásában (Magyar Szó, 2005. október 27., 10. o.)

Emellett több olyan körülmény is van, amelyek „irritálják a diákokat és szülőket”, mint például, hogy a magyar nyelvű tankönyvek, feladatgyűjtemények, munkalapok és osztálynaplók jókora késéssel jelennek meg; a szakközépiskolák esetében már csak akkor küldik el a behozatali tankönyvekre az engedélyt, amikor javában zajlik a tanév; több magyar nyelvű szoftverre, szemléltetőeszközre van szükség; nincs megoldva a szerb és a kétnyelvű, illetve magyar nyelvű naplók nyomdai ára közötti nem kevés árkülönbség fedezése stb.

Ezekről az oktatási problémákról azonban a minisztériumi tájékoztatóban – tudatosan vagy anélkül – egy szóval sem történik említés.

3.2. Hivatalos nyelvhasználat

A tájékoztató információja harmadik fejezetének második része A magyar nyelv hivatalos használata címet viseli.

A tájékoztatónak ez a része mindössze 13 sorból és egy táblázatból áll. Kimutatja, hogy a magyar nyelv, egyedül vagy a többi nemzeti kisebbség nyelvével együttesen, Vajdaság 30 községében van hivatalos használatban. Ezekben a községekben a magyarok száma a 2,25-től 86,52 százalékig terjed.

A magyar nyelv hivatalos használata

Község	A magyarok részvétele az összlakosságban	Község	A magyarok részvétele az összlakosságban
1. Ada	76,64%	16. Pancsova	3,17%
2. Antalfalva	10,52%	17. Szabadka	38,46%
3. Bács	6,09%	18. Szécsány	12,63%
4. Begaszentgyörgy	19,96%	19. Szenttamás	21,95%
5. Csóka	51,57%	20. Temerin	29,50%
6. Fehétemplom	2,25%	21. Titel	5,29%
7. Hódság	4,41%	22. Topolya	58,94%
8. Magyarkanizsa	86,52%	23. Törökbecse	19,23%
9. Kevevára	9,26%	24. Törökkanizsa	29,78%
10. Kishegyes	55,92%	25. Újvidék (város)	5,23%
11. Kúla	8,44%	26. Verbász	6,29%
12. Magyarcsernye	18,64%	27. Versec	4,18%
13. Nagybecskerek	10,76%	28. Zenta	80,51%
14. Nagyikinda	12,85%	29. Zichyfalva	12,10%
15. Óbecse	48,85%	30. Zombor	12,73%

A minisztériumi információ szerint mindazokban a helyi önkormányzati egységekben, amelyekben a magyar nyelv hivatalos használatban van, „a bírósági és közigazgatási eljárások magyar nyelven is folynak, abban az esetben, ha az ügyfelek magyar nemzetiségűek. Mi több – írja a minisztérium –, azokban a helyi önkormányzati egységekben, amelyekben a magyar nyelv hivatalos használatban van, „a települések hagyományos neve és más földrajzi elnevezések is, amelyeket a Magyar Nemzeti Tanács a Tartományi Képviselőház döntése alapján meghatározott, ki vannak írva”.

3.2.1. Nyelv- és íráshasználat a gyakorlatban

Az emberi jogi és kisebbségügyi minisztérium információja alapján arra a következtetésre lehetne jutni, hogy a kisebbségi jogok ezen a területen is maradéktalanul érvényesülnek. Azok azonban, akik ismerik a hetvenes–nyolcvanas évek vajdasági jogszabályait és gyakorlatát, tudják, hogy a jelenlegi megoldások és főként a gyakorlat, amelyet támogattak ugyan a nemzetközi tényezők is (bizonyára azért, mert nem ismerik a történelmi és egyéb tényeket, valamint a korábbi gyakorlatot), jelentősen elmarad a kilencvenes évek előtti vajdasági gyakorlattól.

Így például:

A nemzeti kisebbségek jogainak és szabadságjogainak védelméről szóló törvény 11. szakasza előírja ugyan, hogy „a helyi önkormányzati egység területén, ahol hagyományosan élnek nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek, a nyelvük és írásmódjuk egyenrangú hivatalos használatban lehet”, de csak abban az esetben ha „a nemzeti kisebbséghez tartozó személyek a legutóbbi népszámlálás adatai szerint elérik a területükön lévő összlakosság 15%-át”. Kimondja azt is, hogy „abban a helyi önkormányzati egységben, ahol e törvény meghozatalának idején a nemzeti kisebbség nyelve hivatalosan használt, e nyelv hivatalos használatban marad” (ún. szerzett jog).

Ez a rendelkezés azonban hipotetikus, mivel azt mondja, hogy a kisebbségek nyelve és írásmódja „egyenrangú hivatalos használatban lehet”, vagyis valamiféle lehetőséget kínál, valakinek a szubjektív viszonyulásától függ, és nem teszi azt kötelezővé. A korábbi megoldások szerint ilyen esetekben az állam kötelezően biztosította a kisebbségi nyelvek és írásmódok használatát. Ez a gyakorlat azonban jórészt megszűnt.

Az idézett rendelkezéssel kapcsolatban emlékeztetni kell arra is, hogy Szerbia 1991. évi regionalizálásakor a többségükben magyarok lakta helységeket négy új, mesterségesen létrehozott, a meghúzott határok által többségében szerbek lakta kerületbe osztották be, azzal a céllal, hogy megszüntessék azokat a közigazgatási központokat, amelyek felé a magyar nemzetiségű lakosság gravitált. Így számos nyelvi, oktatási, művelődési és egyéb jog megvalósításának lehetősége beszűkült vagy ellehetetlenült.

A Tisza menti községeket, mint például Adát, Csókát, Magyarkanizsát és Zentát, amelyekben többségükben magyarok élnek, Törökkanizsával együtt, ahol a magyarok úgyszintén jelentős számban élnek, a nagyikindai székhelyű észak-bánáti kerülethez csatolták. Ezzel megszakadtak a szomszédos községekkel korábban kiépített közigazgatási, gazdasági és más kapcsolatok, és megnehezült a munkára, az egészségügyi biztosításra, az anyanyelvhasználatra való stb. jog megvalósítása is.

3.2.2. Ritka jelenség

A tartomány egyes községeinek adminisztratív határait is úgy határozták meg, hogy egész települések, amelyekben a magyar kisebbségi közösség néhány ezer tagja is él, nem képezik a község lakosságának 15%-át, különösen nem a 2002. évi népszámlálás után. Így az egyes jogok fokozatosan megszűnnek, tekintet nélkül az úgynevezett szerzett jogokra.

A bírósági és közigazgatási eljárások folytatása magyar nyelven – ami a korábbi időszakban rendszeres gyakorlat volt – ritka jelenség lett, a kétnyelvű anyakönyvi kivonatok kiadása gyakorlatának újbóli bevezetését pedig „nagy haladásnak” nyilvánították. (Az igazságügyi és közigazgatási hatóságokban dolgozók nemzeti összetételéről az ezzel kapcsolatos részben lesz majd szó.)

Vajdaság AT (VAT) Képviselőháza 2003. május 15-én határozatot hozott „a nemzeti kisebbségek nyelvének és írásának a VAT területén való hivatalos használatával kapcsolatos egyes kérdések részletezéséről” (Vajdaság Autonóm Tartomány Hivatalos Lapja, LIX. évfolyam, 8. szám, 2003. május 22., 165–167. oldal).

A határozat 3. szakasza előírja, hogy „a nemzeti kisebbséginek joga van arra, hogy saját személynevét és gyermekeinek személynevét a törzsnyilvántartásokba eredeti alakjában, saját nyelvén írás és helyesírása szerint írassa be”. A személynevet a nemzeti kisebbséginek kiadott közokiratban (személyi iratok, anyakönyvi kivonat stb.) is ugyanolyan alakban kell feltüntetni, függetlenül attól, hogy milyen nyelven és milyen írással készült a közokirat nyomtatványa. Ennek ellenére Szabadkán az anyakönyvi kivonatokat továbbra sem két nyelven, a magyar helyesírás szabályai szerint adják ki.

3.3. Tájékoztató

A kisebbségügyi minisztérium tájékoztatója harmadik fejezetének – mindössze 12 sorból álló – harmadik része A magyar nyelvű tájékoztató címét viseli.

Ebben a tájékoztató szerzői lakonikusan megállapítják, hogy „Szerbiában a magyar nyelvű tájékoztató a nyomtatott és az elektronikus sajtó útján történik”, és hogy ezek a következők: Magyar Szó napilap, Képes Ifjúság hetilap, Jó Pajtás és Mézeskalács gyermeklapok, a Híd, a Létünk és az Új Symposion folyóiratok, valamint „egy sor községi és községközi újság”. „Az Újvidéki Rádió egész napos magyar nyelvű műsort sugároz, de Vajdaság AT területén még 22 helyi rádióállomás ad magyar nyelvű műsort. Az Újvidéki RTV-nek magyar nyelven évente 865 tévéműsora van, 30 125 perc terjedelemben” – közli a minisztérium.

A tájékoztatónak ez a része megállapítja még, hogy a Magyar Szó alapítója a Tartományi Képviselőház, de az alapítói jogokat átruházta a Magyar Nemzeti Tanácsra.

A fentiekből is látszik, hogy – a tájékoztató szerint – a vajdasági magyar nemzeti kisebbség anyanyelven való tájékoztatásával minden rendben van, miközben ezen a téren sem tartják tiszteletben a szövetségi kisebbségvédelmi törvény 8. (szerzett jogok) és 17. szakaszában (az anyanyelven való tájékoztatás joga) garantált jogokat. Lassan már kérdésessé válik a vajdasági magyarság tárgyilagos és pártatlan tájékoztatásra való jogának megvalósulása is, tekintettel arra, hogy a Vajdasági Magyar Szövetség által irányított Magyar Nemzeti Tanács (MNT) lett a nyomtatott sajtó alapítója.

Annak ellenére, hogy az újvidéki civil szervezetek (az Árgus – Szerbiai Magyar Kisebbségjogi Civil Szervezet, a Vajdasági Magyar Tudományos Társaság, a Nagy Sándor Hagyományápoló és Műemlékvédő Egyesület, a Vajdasági Magyar Pedagógusok Egyesülete és az Újvidéki Magyar Olvasókör) több alkalommal is felhívták a közvélemény és az illetékesek figyelmét, hogy „a vajdasági magyar tájékoztatás leépítése folyik, s ebben a szándékosság elemei is jelen vannak”, az illetékesek a követeléseket még csak megvitatásra sem méltatták.

Legutóbb – 2005. október 4-én – a civil szervezetek levélben tiltakoztak Rasim Ljajić emberi jogi és kisebbségügyi miniszternél, mert az MNT, a vajdasági magyarok érdekeivel szemben, határozatot hozott a Magyar Szó Kft. „további átszervezéséről” és a napilap szerkesztőségének Újvidékről Szabadkára való elköltöztetéséről.

3.3.1. A szerkesztőségek leépítése

A Magyar Szóban pedig nem szűnt meg az a válság, amely a miloševići hatalomátvétel óta állandóan veszélyezteteti nemcsak a lap közszolgálati tevékenységét, hanem gyakran már megjelenését, az olvasókhöz való eljuttatását is. November 9-én nyilvánosságra került a lap főszerkesztője által javasolt névsor, mely szerint hamarosan 35 ember kerül az utcára munkaerő-feleslegként, a kiadóházból pedig összesen 53 dolgozónak kell elhagynia a vállalatot.

Az Újvidéki TV és Rádió magyar szerkesztősége, de a többi kisebbségi szerkesztőség sem nyerte vissza önállóságát. Nem valósultak meg a tévé és a rádió magyar szerkesztőségének terveje a megszüntetett műsorok visszaállítására, a normális működéshez és fejlesztéshez szükséges anyagi, műszaki és egyéb feltételek biztosítására, az anyaországgal való műsorcsere beindítására.

1990 októberéig az Újvidéki TV magyar szerkesztőségében mintegy százan voltak, akik mellett még mintegy húsz külmunkatársat is alkalmaztak. A szerkesztőségnek a munkahelyek legújabb besorolásában mindössze 26 munkahelyet (21 újságíróit és 5 segéd személyzetit) hagytak jóvá.

1990-ben az Újvidéki TV műsorainak 20,06%-a volt magyar nyelvű, 2004-ben pedig csak 3,37%-a, ami drasztikus csökkenést jelent. Ezt a műsorok színvonalának csökkenése követte. Tekintettel arra, hogy a vajdasági magyarok részaránya a tartomány összlakosságában 14,28%, a magyar nyelvű tévéműsorok arányának is ilyennek kellene lennie. Külön probléma, hogy megszűntek az oktatási és a tudományos műsorok, valamint az anyaországi tévéházzal való műsorcsere. Ez összességében a vajdasági magyar nyelv és kultúra elszegényedéséhez vezet.

Az Újvidéki Rádió magyar szerkesztőségében 1990-ben 101-en dolgoztak, ma mindössze 43-an. A 24 órás műsoridőből 60% a beszédműsor és 40% a zene. A szerkesztőség értékelése szerint közszolgálati rádióként legalább 67 emberre lenne szükség, hogy jó és szakmailag kifogástalan műsor készüljön.

Ide tartozik még az is, hogy a Jó Pajtásnak és a Mézeskalácsnak, de a többi kiadványnak folyósított állami támogatás sem rendszeres, ami a megszűnésük állandó veszélyét vetíti előre.

Mindez csorbítja a vajdasági magyarság anyanyelvi tájékoztatási és kulturális jogait. Erről azonban a minisztériumi tájékoztató hallgat.

3.4. Kulturális jogok

A mindössze 15 sorból álló harmadik fejezet negyedik részének a címe A magyar nemzeti kisebbség tagjai jogainak megvalósítása a kultúra területén. Érdemes teljes egészében lefordítani:

– A magyar nemzeti kisebbség kultúrájának előmozdítása és fejlesztése a Szerb Köztársaságban az újvidéki és a szabadkai hivatásos színházakban történik, amelyek az előadásokat magyar nyelven tartják. Vajdaság Autonóm Tartományban magyar nyelvű színházi előadásokat még 16 község amatőr színjátszói tartanak. A kulturális örökség tárgyait az újvidéki Vajdasági Múzeum, a tartományi történelmi leltár és az óbecsei, nagybecskereki nagykikindai, pancsovai, szabadkai, zentai és

zombori városi múzeumokban, valamint levéltárakban külön gyűjteményekben őrzik. Kultúrájukat és hagyományait a magyar nemzeti kisebbség tagjai mintegy 80 kulturális-művészeti társaságba tömörülve ápolják és fejlesztik. A magyar nyelvű kiadói tevékenység külön kiadóházra – a Forumra – van bízva, amely több mint negyven évi fennállása alatt magyar nyelven több mint 2000 (2200 – B. A. megj.) címszavat adott ki. Vajdaság 27 községének könyvtáraiban több mint félmillió magyar nyelvű könyvállomány van, ami a vajdasági könyvtárhálózat összes könyveinek 15,65%-át képezi.

3.4.1. Tengődő könyvkiadás

A Forum ilyen szöveggörnyezetben való említése arra utal, hogy a tájékoztató szerzői nem ismerik a vajdasági magyar könyvkiadás helyzetét.

A mostani Forum Könyvkiadó Közvéallalat jogutódja ugyan, de nem lehet azonosítani az 1957-ben alakult Forum Lap- és Könyvkiadó Vállalattal, amelyet 2002. május 23-i dátummal töröltek a cégbírósági jegyzékből. A jelenlegi Forum KV legfeljebb három éve létezik, mindössze 9 dolgozóval (a korábbi Forum 1500-at is meghaló dolgozójával szemben). Mivel a vajdasági magyar könyvkiadás anyagi alapja éppen olyan megoldatlan, mint a sajtóé, eddig évente mindössze 30-30 (vagyis összesen 90) könyvet ad(hat)ott ki. Jóformán különböző magyarországi pályázatokon nyert céleszközökből tengődik, a működtetési költségeit pedig a tartomány fedezi.

A magyar nyelvű könyvek kivitele és behozatala évek óta megoldatlan, és az új hatalom sem tett semmit ennek a problémának a megoldása érdekében. Emiatt a vajdasági magyarok kultúrája óriási és pótolhatatlan kárt szenved. A múlt század nyolcvanas éveinek végéig Újvidéken és szinte minden nagyobb vajdasági városban – az akkori Forum könyvhálózata útján – nemcsak vajdasági, hanem úgyszólván minden magyarországi kiadvány megvásárolható vagy megrendelhető volt. Újvidéken, Nagybecskerekén, de sok más vajdasági városban sem lehet magyarországi könyvet vagy újságot vásárolni. Ez alól csak néhány magánkönyvkereskedő képez kivételt. Itt tartunk.

A tájékoztató arról nem tesz említést, hogy – a világos kritériumok és mércék hiányában – milyen problémák vannak a művelődési rendezvények finanszírozása terén. A példák ugyanis arra utalnak, hogy itt bizony jelen vannak a megkülönböztetés elemei is, a (valamely párthoz való) politikai hovatartozás alapján, de nemzeti alapon is.

Amikor a falvak vagy falusi rendezvények finanszírozásáról van szó, a Nagyikindán hatalmon levő Szerb Radikális Párt–Szerbiai Szocialista Párt például annak a népi mondásnak az alapján viselkedik, miszerint „egyeknek édesanya, másoknak mostoha” – nyilatkozta Miroslav Panić, a Demokrata Párt küldöttsorozatának elnöke a Danas című napilapnak.

– Töröktopolya (Banatska Topola) falunapjának megünneplésére, ahol a helyi közösség tanácsának elnöke a G17 Plusz kádere, a községi hatalom alig 60 ezer di-nárt hagyott jóvá. Ezzel szemben Szenthubert (Banatsko Veliko Selo), a Szerbiai

Szocialista Párt bázisa számára, a községi költségvetésből négymillió dinárt juttatott. Ugyanakkor a magyar Szaján „az aratási ünnepségére” a helyi hatalomtól egy dinárt sem kapott – mondta Panić. (S. J.: Jednom selu majka, drugom maćeha, Danas, 2005. augusztus 30., 20. o.)

3.5. Részvétel a hatalomban

A minisztériumi tájékoztató harmadik részének utolsó, ötödik része a „helyi hatalomban és a közszolgálatokban való részvétellel” foglalkozik.

Ez a rész (összesen) 14 sor szövegből és egy táblázatból áll.

A szöveges rész szerint a Szerbiai Népképviselőházban két magyar nemzetiségű képviselő van, „akiket a polgári pártok listáján választottak meg képviselőnek, mert a választások idején (2003 decemberében) nem az a törvény volt hatályban, amely megszünteti a választási küszöböt. Szerbia európai integrációs tanácsában egy hely Józsa Lászlónak (nem a vajdasági magyaroknak, hanem Józsa Lászlónak, mintha a nevezetnek már eddig is nem lett volna túl sok tisztsége – B. A. megj.), a Szerbia és Montenegró-i Magyar Nemzeti Tanács elnökének jutott. A magyar nemzeti kisebbség részvétele Vajdaság területén a hatalomban és a közhivatalokban nagyobb (nem világos, hogy mitől – B. A. megj.), és megközelítőleg megfelel a magyarok részvételének az összlakosságban” – állítják az információ szerzői.

A magyar nemzeti kisebbség tajgainak részvétele a hatalomban és a közszolgálatokban

Kategória	Magyar nemzetiségűek
Népképviselők a Szerb Köztársaság Népképviselőházában	2 (0,8%)
Bírák a Vajdaság területén lévő bíróságokban	
– községi bíróságok	31
– kerületi bíróságok	4 (összesen 8,8%)
– kereskedelmi bíróságok	4
Ügyészek és ügyészhelyettesek	7 (5,43%)
A Szerbiai Belügyminisztérium dolgozói (Vajdaság területén)	453 (5,81%)
A Szerbiai Pénzügyminisztérium vajdasági területi egységeinek adóhivatalaiban dolgozók	123 (7,31%)
A Köztársasági Földhivatal vajdasági területi egységeiben dolgozók	53 (9,62%)
Tartományi képviselők	24 (20%)
A Tartományi Végrehajtó Tanács tagjai	5 (23,8%)
A községi és városi közigazgatásban dolgozók (beleértve a tisztségviselőket is)	701 (14,99%)

A fenti adatokból, anélkül hogy az adatok pontosságába bocsátkoznánk, első látásra megállapítható, hogy a magyarok a Tartományi Képviselőházban, a Tartományi Végrehajtó Tanácsban és a községi, illetve városi közigazgatásban vannak a lakosságban való lélekszámuknál (14,28%) többen képviselve. Mindenhol másutt jelentősen alul vannak képviselve. Külön probléma az, hogy a közigazgatásban dolgozók közül hányan vannak felkészülve a magyar nyelvű szóbeli és írásbeli értekezésre a felekkel. Erről viszont már nem készültek kimutatások. Az adatok bizonyára még lesújtóbbak lennének.

Mindezt a jelenlegi hatalom csak Milošević bukása után öt évvel ismerte el. Korhecz Tamás vajdasági kisebbségügyi titkár is csak 2005. november 4-én – hivatala betöltésének ötödik évében – tárgyalt Zoran Stojković köztársasági igazságügy-miniszterrel „a kétnyelvűség elvének tiszteletben tartásáról a tartomány igazságügyi szerveiben”. Stojković bejelentette, „minisztériuma a bírójelöltek kiválasztásakor külön figyelmet szentel majd annak, hogy a kisebbségek képviselői részarányosan jelen legyenek a tartomány többnemzetiségű területein az igazságügyi szervezetben”. (A kétnyelvűség tiszteletben tartásáért, Magyar Szó, 2005. november 5., 6., 5. o.) Mikor fog erre sor kerülni, ha öt év kellett ezeknek a problémáknak a felismerésére?

3.5.1. Nemzeti tanács

A minisztériumi tájékoztató harmadik fejezetének utolsó (6 soros) bekezdése hangsúlyozza, hogy „a magyar nemzeti kisebbség elsőként választotta meg nemzeti tanácsát” a Szabadkán 2002. szeptember 21-én tartott elektori közgyűlésen, 587 elektor részvételével. A továbbiakban megállapítja, hogy – a szövetségi kisebbségvédelmi törvény szerint – a nemzeti tanács „képviseli a nemzeti kisebbséget a nemzeti kisebbségi nyelv hivatalos használata, az oktatás, a nemzeti kisebbségi nyelven történő tájékoztatás és a kultúra területén”.

A civil szervezeteknek a Magyar Nemzeti Tanács (MNT) munkájával kapcsolatos megjegyzéseit azonban hiába keressük a tájékoztatóban.

Emlékeztetőül: Az újvidéki civil szervezetek a már említett 2005. október 4-i levélben tiltakoztak Rasim Ljajić emberi jogi és kisebbségügyi miniszternél az MNT működésében és személyesen Józsa László elnöki tevékenységében észlelt negatív jelenségek miatt.

A civil szervezetek egyebek között felrötták, hogy:

– Az MNT-t csupán egy párt – a Vajdasági Magyar Szövetség – tagjaiból állították össze, ami e pártnak a politikai monopóliumához vezetett a vajdasági magyarok egész közössége számára fontos kérdéseket illető döntéshozatalban. Ez különösen az Újvidéken megjelenő Magyar Szó napilap, a Szabadkán megjelenő Hét Nap hetilap és a Képes Ifjúság ifjúsági lap alapítói jogainak az átvétele alkalmával mutatkozott meg. E lapok alapítója a Vajdasági Képviselőház volt, ám – a VMSZ, a Vajdasági Szociáldemokrata Liga és a Demokrata Párt vezetőinek egy elvtelen megállapodását követően – a Vajdasági Képviselőház (2004. június 29-én) az alapítói jogokat átruházta a nem legális és nem legitim MNT-re.

– Józsa László az MNT elnökeként nem hallatta a hangját a nemzeti jellegű kilengésekkel kapcsolatban, amikor pedig politikai nyomást gyakoroltak rá, azt mondta, hogy a nemzeti tanács és ő ebben nem illetékesek. A magyarországi tankönyvek behozatalának kérdése mindmáig nincs rendezve. A hatalom mindhárom szférájának (igazgatás, igazságszolgáltatás, közszolgálatok) intézményeiben a foglalkoztatottak nemzetiségi összetétele mind rosszabb. Nem oldódott meg a magyarittabéi és a tordai általános iskolák kérdése (és az önálló szabadkai tanítóképzőből sem lett még semmi – B. A. megj.). Szabadkán továbbra sem adnak ki kétnyelvű, a magyar nyelv helyesírási szabályainak megfelelő anyakönyvi kivonatokat. Az MNT és elnöke évek óta semmit sem tett a vajdasági magyar nemzeti kisebbség munkaképes része általános műveltségének javítása érdekében – olvasható a civil szervezetek Rasim Ljajićhoz intézett levelében (amit a tájékoztató úgyszintén nem említ).

IV. INCIDENSEK

A minisztériumi információ negyedik (38 sorból és egy táblázatból álló) fejezetének a címe A magyar nemzeti kisebbség elleni incidensek.

A három alcímből álló rész (intézkedések, vizsgálatok és eljárások 2003-ban, valamint a 2004-ben és 2005-ben megtett intézkedések) az elején megállapítja, hogy „a magyar nemzeti kisebbség tagjai elleni 2003 és 2005 közötti incidensek 2004-ben voltak a legtömegesebbek”. Ezután a táblázat következik, amely ezeket az „incidenseket” számadatokban mutatja be:

A magyar nemzeti kisebbség elleni incidensek (2003–2005)

Az incidensek jellege	2003	2004	2005
1. Fizikai támadások	0	8	0
2. Verkedések	2	8	2
3. Katolikus vallási létesítmények rongálása	1	6	2
4. Katolikus temetők és keresztek rongálása és gyalázása	11	17	6
5. Parolák írása Jelképek rajzolása Pamflettek terjesztése	3	25	3
Összesen	17	62	13

4.1. „Jelentős eredmények”

– A Szerbia Belügyminisztérium a 2003. évi 17 incidens közül 11-et derített fel. Összesen 11 bűnvádi és egy szabálysértési feljelentés lett beadva. A 2003. évi veredésekben négy szerb és egy magyar nemzetiségű személy vett részt. A katolikus vallási objektum megrongálását két szerb és egy magyar nemzetiségű személy követte el. A katolikus temetők rongálásának és gyalázásának nyolc felderített esete közül hatban az elkövetők szerb nemzetiségűek, egyben szerbek és magyarok, egyben pedig magyar nemzetiségű személy volt az elkövető.

A magyarok ellen 2004-ben elkövetett incidensek miatt 28 esetben tettek bűnvádi feljelentést, további 20 esetben pedig a közrend és -nyugalom megsértése miatt szabálysértési feljelentésre került sor. A többi nemzethez tartozókat nem számítva, a bűncselekmények elkövetői között 11 szerb és 3 magyar, a szabálysértések elkövetői között pedig 39 szerb és 21 magyar volt. Ezek miatt az incidensek miatt Vojislav Koštunica szerb miniszterelnök 2004 szeptemberében találkozót tartott a Magyar Nemzeti Tanács képviselőivel és látogatást tett Vajdaság Autonóm Tartományban. A szerb képviselőház biztonsági és a nemzetek közötti viszonyokkal foglalkozó bizottságai 2004. szeptember 10-én együttes ülést tartottak Szabadkán.

A szerb kormány 2004. szeptember 17-én rendeletet hozott a Szerbiai Nemzeti Kisebbségügyi Tanács megalakításáról, amelynek az a feladata, hogy állandó kapcsolatban legyen a Szerb Köztársaság kormányának illetékes minisztériumai és a nemzeti kisebbségek nemzeti tanácsai között. Azokon az üléseken, amelyeket a Szerb Köztársaság és az Államközösség tisztségviselői a magyar nemzeti kisebbség és az illetékes tartományi szervek képviselőivel tartottak, közös megegyezés jött létre a feszültségek csökkentéséről és határozott intézkedések megtételéről a nemzeti jellegű incidensekkel kapcsolatos gyors eljárás indítására. Ezek a politikai, vizsgálati és bírósági intézkedések jelentős eredményeket hoztak, úgyhogy 2005 első nyolc hónapjában (a január–augusztusi időszakban) a Szerb Köztársaság Belügyminisztériuma a magyar nemzeti kisebbség elleni incidensek csökkenését állapította meg.

A 2005. év első nyolc hónapjában a magyarok elleni incidensek miatt négy bűnvádi és két szabálysértési feljelentés történt, azaz nyolc személy ellen, akik közül négy magyar, három szerb, egy pedig muzulmán nemzetiségű – olvasható a kisebbségi minisztérium tájékoztatójában.

4.2. „Számháború”

A vajdasági magyarok elleni incidensek – ahogyan a minisztérium nevezi – vagy atrocitások (ahogyan a közéletben meghonosodott) itt közölt számának nem sok köze van a valósághoz. Világosabban fogalmazva: sokkal több nemzeti jellegű incidens volt, mint ahányról az információban említés történt. (A Magyar Emberi Jogok Alapítvány / HHRF például a 2005. október 13-i európai uniós meghallgatáson 143 konkrét incidens körülményeit dokumentálta 2003 óta.)

Az esetek száma körüli probléma abból adódik, hogy ki mit tart nemzeti alapú jogsérelemnek. A hatalmi szervek csak a fizikai erőszakot tartják mérvadónak, amiből szintén akad bőven, az érintettek és a civil szervezetek viszont a zaklatások kategóriájába sorolják a sírgyalázásokat, a verbális támadásokat, a falfirkákat, a lelki nyomásgyakorlást is. Jellemző, hogy mindegyik hatalmi szerv más adatokat közölt. Az így kialakult „számháború” egyik célja, hogy elterelje a figyelmet a probléma lényegéről: az elkövetők felderítéséről és megbüntetéséről.

Az igazság az, hogy a kisebbségi jogsérelem és a kisebbségek elleni támadások pontos számát – amelyek közül a legtöbb éppen a magyarok ellen irányult – senki sem tudja. Az emberek erről nem szívesen beszélnek, mert félnek. Az incidensek a nemzetek közötti viszonyok megromlásához és a nemzeti türelmetlenség különböző formái megnyilvánulásához is vezettek, különösen a fiatalok körében.

A kisebbségügyi minisztérium jelentéséből csak az tűnik ki, hogy a nemzeti vonatkozású esetek egy részét a rendőrség nem derítette fel. A felderített esetek többségében sor került ugyan bűnvádi vagy szabálysértési feljelentésre, de a tájékoztatóban még csak utalás sincs arra, hogy valamelyik elkövetőt meg is büntették volna. Külön kérdés, hogy az elkövetők ellen indítottak-e egyáltalán eljárást az okozott anyagi károk megtérítése érdekében.

A nemzeti alapú incidensek elkövetői elleni ítéletek elmaradása főként az ügyészségek és a bíróságok teljes hatékonytalanságára utalnak. Ennek kapcsán felvetődik a kérdés: mindez csak az igazságügyi szervek általános állapotát tükrözi-e, vagy valamilyen belső utasítás szerint jártak el?

Nem csoda, hogy a Civil Mozgalom, mely a Délvidéki Magyarok Ifjúsági Szervezete (DMISZ) és az Összefogás a Fennmaradásért szövetségeként jött létre, 2005. október 15-én mintegy 300 tiltakozó részvételével Szabadka főterén megszervezte az első tiltakozó megmozdulást a vajdasági magyarokat ért atrocitások ellen, „mert a szerb rendőrség és igazságszolgáltatás elbagatellizálja a magyarokat ért atrocitásokat”.

4.3. „Kettős mérce”

Azokban a nemzeti alapú esetekben, amelyekben a magyarok voltak az elkövetők, az ügyészség és a bíróság rendkívüli hatékonyságról, a kimondott ítéletek pedig a bírósági gyakorlatban nem tapasztalt szigorrról tettek tanúbizonyságot. Úgy is mondható, hogy kettős mércezt alkalmaztak.

Első példa: öt temerini fiatal 2004. június 26-án éjjel csúnyán megvert egy 38 éves, nőtlen újvidéki fiatalembert. A bírósági eljárást vidékünkön nem szokásos gyorsasággal lefolytatták és az újvidéki Kerületi Bíróság 2005. április 11-én a temerini fiatalok közül a legenyhébben büntetettet is 10 év börtönbüntetésre ítélte. (A pancsovai Kerületi Bíróság 2005 szeptemberében gyilkossági kísérletért egy férfira hét év hat hónap börtönbüntetést szabott ki).

Második példa: 2004. szeptember 28-án Ilija Nikolić és Čedo Ignjatović saját háza előtt elrabolta Bálint Attilát. Miután az autójukba kényszerítették, elvették tőle két mobiltelefonját, majd különös kegyetlenséggel megverték. Ezek után 15 000 dinár ellenében átadták Goran Cicónak és Goran Šaracnak, ők egy Vlado nevű személlyel együtt a Duna mellé, a Sodrosra vitték, tovább folytatták a verést, és közben halálosan megfenyegették. Végül meztelenül a Dunába kényszerítették, majd magára hagyták. A rendőrök félig eszméletlen állapotban találták rá. Mindezt a sértett fivérének állítólagos 50 000 dináros drogadóssága miatt tették. A 2005. október 17-ére kitűzött bírósági tárgyalást immár harmadszor halasztották el, mert a szabadlábról védekező vádlottak nem jelentek meg. A tárgyalást 2005. december 15-ére halasztották.

Harmadik példa: Kovács Mátyást a zentai kaszárnnyában 2005 júniusában két szerb nemzetiségű szobatársa annyira megverte, hogy el kellett távolítani a lépét. A történetekből igazán csak szeptemberben lett hír, amikor egyes politikai pártok elkezdték szellőztetni az ügyet. Június 24-én a községi ügyészség vizsgálati eljárást

indítványozott a két elkövető ellen, a főtárgyalást azonban csak augusztus 31-én tartották meg. Hogy az ítélethirdetésre mikor kerül sor, az még kérdés, és a közvélemény azt is kíváncsian várja, hogy milyen lesz.

Negyedik példa: a bánsági Beodrán 2005. július 24-én több helyi szerb fiatal kirángatta az autóból és összeverte Bálint Kornél szintén helybeli, huszonhárom éves fiatalembert. Az esetnek külön nyomatékot ad, hogy a súlyos testi sértéssel járó kilengés a falu szerb részében történt. Bálint Kornélt hozzátartozói két nappal később beszállították a nagybecskereki kórházba, és arccsonttöréssel kellett megműteni. A fiatalember személyesen tett feljelentést, és a nyomozók a kórházban is kihallgatták. Az információk szerint az egész falu tudja, ki volt a tettes, és a sértett vétkessége egyelőre kizárható. Az ügyben azonban eddig csak az első tárgyalást tartották meg.

4.4. A problémák lebecsülése

A kisebbségügyi minisztérium tájékoztatója továbbá arra enged következtetni, hogy az állami szervek – a világos jogszabályok ellenére – lebecsülték a magyarellenenes megnyilvánulásokat, és megpróbálták minimalizálni, illetve más megfogalmazással „a szőnyeg alá söpörni”. Az állam logikája szerint ez érthető is, hiszen az Európába igyekvő Szerbiára nem vet kedvező fényt a kisebbségi jogok csorbitása és a kisebbséghez tartozó személyek zaklatása.

A hatóságok – a jelentésben említett találkozókön kívül – nem tettek kellő időben és határozott intézkedéseket a nemzeti alapú incidensek megszüntetése érdekében. Az ilyen incidensek kivizsgálására hivatott köztársasági bizottság (18 hónappal a létrehozására tett ígéret után) sem kezdte meg az érdemi munkát.

A nemzeti kisebbségi közösségek tagjai elleni támadások és a nemzeti viszonyokban beállt feszültségek növekedése végül arra késztette az Európai Uniót, hogy tényfeltáró küldöttséget küldjön Vajdaságba (2005. január 28–31.). Hogy a helyzet időközben sem sokat változott, mutatja az is, hogy az Európai Parlament Vajdaságra vonatkozó 2005. szeptember 29-i állásfoglalásában „mély aggodalmát fejezte ki az emberi jogok ismétlődő megsértései, valamint a jog és a rend Vajdaságban tapasztalható hiánya miatt”. Minderről azonban a kisebbségügyi minisztérium jelentése nem tesz említést.

A nemzetközi szervezetek közbelépése révén 2005-ben csökkent az incidensek száma a Vajdaságban, javult a rendőrség hatékonysága, és a hatóságok különféle szinteken egyre jobban összehangolják tevékenységüket az etnikai konfliktusok megelőzése végett. Továbbra is a legnagyobb probléma marad azonban az ügyészségek passzív hozzáállása, ami bátoríthatja a jogsértések elkövetőit.

V. MENEKÜLTEK

Az emberi jogi és kisebbségügyi minisztérium információja ötödik fejezetének a címe Menekültek Vajdaság területén. A fejezet mindössze 22 sorból és két táblázatból áll. Az egyik táblázat a menekülteknek a lakosságban való részarányát mutatja be azokban a községekben, amelyekben a magyarok vannak többségben, a másik pedig a többségben szerbek lakta községekben.

5.1. Menekültek Vajdaságban

– A menekültek a volt Jugoszlávia területén folytatott háborúk idején települtek le Vajdaság AT területén, éspedig 1996-ig, két spontán menekült hullámban, 1991-ben és 1995-től kezdve a Horvát Köztársaságból és Bosznia-Hercegovinából.

Vajdaság területére 186 463 menekült érkezett, ami a Szerbiába menekültek számának (379 135) 49,1%-át teszi ki. A 186 463 Vajdaságba menekült közül 172 726 szerb, 13 737 pedig más nemzetiségű.

Menekültek Vajdaság minden községébe érkeztek, és a Vajdaság AT-ba való jövetelük fő oka abban a tényben rejlik, hogy mezőgazdasági lakosságról van szó, akik közül soknak vannak rokonaik Vajdaság AT területén (amelyet a második világháború után részben a Horvát Köztársaságból és Bosznia-Hercegovinából kolonizált lakossággal telepítettek be). Vajdaság a Szerb Köztársaság legfejlettebb része, földrajzilag a legközelebb fekszik a Horvát Köztársasághoz és Bosznia-Hercegovinához, így világos, hogy ezek voltak azok az okok, amelyek a menekülteket a Vajdaságban való letelepedésre motiválták.

A menekülteknek Vajdaság AT területére való jövetele nem volt kihatással a magyar nemzeti kisebbség jogainak a megvalósítására, mert a Szerb Köztársaság jogrendjében, kivéve a nyelv és az írás hivatalos használatát, amelyet Szerbiában széles körben alkalmaznak, nincsen olyan kisebbségi jog, amelynek a megvalósítása a nemzeti kisebbségnek az összlakosságban való részvételétől függne. Mi több, a menekülteknek a többségében magyar nemzetiségű helyi önkormányzatokban való letelepedése kisebb volt, mint a szerb többségű önkormányzatokban való letelepedése – olvasható a minisztérium által készített anyagban.

Menekültek a magyar többségű községekben

Község	A menekültek száma	Menekültek részesedése (%)
Ada	309	1,63
Magyarkanizsa	288	1,05
Kishegyész	713	5,28
Óbecse	2489	6,07
Topolya	2775	7,26
Szabadka	9534	6,42
Zenta	249	0,97

Menekültek a szerb többségű községekben

Község	A menekültek száma	Menekültek részesedése (%)
Apatin	4 363	13,30
Indija (India)	10 444	21,05
Irig (Ürög)	1 870	15,17
Ruma	9 859	16,43
Sremski Karlovci (Karlóca)	1 675	18,95
Stara Pazova (Ópázova)	12 582	18,62
Újvidék – város	37 599	12,56
Zombor	11 912	12,25

5.2. Megváltozott nemzeti arányok

Vajdaságnak a 2002. évi népszámlálási adatok szerint 2,031 992 lakosa volt. A minisztériumi adatok szerint Vajdaságban 186 463, a becslések szerint pedig 250–300 ezer, túlnyomó többségben szerb menekült telepedett le ideiglenesen vagy tartósan. A nagy számú menekült (Vajdaság lakosságához viszonyítva 9,04%) jövelele jelentősen megváltoztatta nem csak a tartomány, de több olyan község és település nemzeti összetételét is, ahol addig magyarok laktak többségben. A menekültek számára – egyes nemzetközi szervezetek anyagi segítségével is – házakat építettek Apatin, Begaszentgyörgy, Temerin, Törökkanizsa stb. községben.

Ez szöges ellentétben van az Európa Tanács nemzeti kisebbségek védelméről szóló – még a volt Jugoszláviában 2001. szeptember 1-jén hatályba lépett – Keretegyezményének 16. cikkével, miszerint „a felek tartózkodnak olyan intézkedések meghozatalától, amelyek a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek által lakott területeken az arányokat megváltoztatják, és arra irányulnak, hogy korlátozzák azon jogokat és szabadságokat, melyek a jelen Keretegyezménybe foglalt elvekből származnak”.

A minisztérium állítása, miszerint Szerbiában – a nyelv- és íráshasználatot kivéve – „nincsen olyan kisebbségi jog, amelynek a megvalósítása a nemzeti kisebbségnek az összlakosságban való részvételétől függne”, egyszerűen tarthatatlan, mert a kisebbségi jogok összességükben és mindegyike külön-külön (a nyelv- és íráshasználat, az anyanyelven történő oktatásra való jog, a művelődési jogok, a közigazgatásban, az igazságügyi szervekben és a politikai döntéshozatalban való arányos részvételi jog) éppen a lakosságban való részarányuktól függ.

A tájékoztató szerzőinek az a megjegyzése pedig, hogy „a menekülteknek a többségében magyar nemzetiségű helyi önkormányzatokban való letelepedése kisebb volt, mint a szerb többségű önkormányzatokban való letelepedése” még cini-kusnak is mondható.

VI. KÖVETKEZTETÉSEK

A Rasim Ljajić vezette emberijogi és kisebbségügyi minisztérium által készített és itt részletesen bemutatott információból arra lehet következtetni, hogy a minisztérium nem eléggé ismeri (vagy nem akarja ismerni) a vajdasági magyarság helyzetét. Az is a kérdések közé tartozik, hogy a minisztériumnak van-e egyáltalán a magyar nyelvet ismerő munkatársa.

Az információ azt a törekvést fejezi ki, hogy a vajdasági magyarság helyzetét minél kedvezőbb, mondhatnánk rózsaszín szemüvegen át mutassa be, amiből sem az államnak, sem a vajdasági magyaroknak éppen semmi hasznuk nincsen.

A minisztériumi szövegben valójában egyetlen olyan kérdés nem szerepel, amelynek a megoldását a vajdasági magyarság már hosszabb ideje joggal elvárja és követeli. Ezek közé tartoznak elsősorban a már felsorolt (minden szintű) oktatási, a nyelv- és íráshasználattal kapcsolatos problémák rendezése, a tárgyilagos és pártatlan tájékoztatásra való jog biztosítása, a közigazgatási és igazságügyi szervekben és a parlamentben való arányos részvétel garantálása, valamint egy új, demokratikus

úton megválasztott nemzeti tanács felállítása és a kisebbségi autonómia megvalósítása stb. Nem esik szó a vajdasági magyarok gazdasági helyzetéről, milyen mértékben vannak jelen a foglalkoztatottak és a munkanélküliek között, és hogyan vettek részt a privatizálási folyamatban.

A államszövetségi szintű kisebbségi minisztérium a tájékoztatóban úgyszintén nem tér ki arra, hogy Szerbiának nincsen aktív kisebbségi politikája. Olyan vélemények is vannak, hogy Szerbia a kisebbségekkel úgyszólván nem is törődik, illetve ezt csak nemzetközi nyomásra teszi, mert „túlságosan el van foglalva Kosovóval és a háborús bűnösök önkéntes feladásával”. (A hágai nemzetközi törvényszékkel való együttműködés egyébként ugyanennek a minisztériumnak a hatáskörébe tartozik.)

Ezt az állítást támasztja alá az is, hogy Szerbiának nincsen kisebbségvédelmi törvénye, sem kisebbségi ügyekkel foglalkozó minisztériuma. A (2004. szeptember 16-án kormányrendelettel felállított) Köztársasági Nemzeti Kisebbségügyi Tanács – javaslattevő jellegénél fogva – ezeket nem helyettesítheti. (A rendelet megtalálható a következő web-oldalon:

http://www.srbija.sr.gov.yu/extfile/sr/11891/uredba_nacionalne_manjine33a_lat.doc).

A be nem tartott kötelezettségek közé tartozik továbbá a nemzeti kisebbségek jogainak és szabadságjogainak védelméről szóló törvény 18. szakaszában említett, a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek nemzeti, etnikai, vallási, nyelvi és kulturális sajátosságainak megőrzése, fejlesztése és védelme céljából, valamint a jogaik érvényesítésére hivatott Szövetségi Nemzeti Kisebbségi Tanács (amit talán az ilyen nevű köztársasági tanácsnak kellene helyettesítenie) megalakítása. Mind a mai napig úgyszintén nem került sor a törvény 20. szakaszában, a nemzeti kisebbségek társadalmi, gazdasági, kulturális és általános fejlődésének serkentésére beígért Szövetségi Alap létrehozására.

Végül az sem hagyható szó nélkül, hogy a vajdasági magyar pártok és a Magyar Nemzeti Tanács sem reagált a kisebbségügyi minisztérium által készített információra. Jó alkalom lenne ez arra, hogy a minisztérium rákényszerüljön egy valós adatokat és értékeléseket tartalmazó elemzés elkészítésére és végre hozzáfogjon a nyílt és megoldásra váró problémák listájának elkészítéséhez, valamint azok hosszabb-rövidebb határidőkhöz kötött megoldásához. Enélkül a problémák csak ismétlődni fognak – hatványozottabb szinten.